

«ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ»Ն ԱՐԴԷՆ ԴԱՐ ՄԸ

Մխիթարեանները ուզէին անգամ – չէին կարող անտես առնել մամուլը:
 Անշուշտ, իրենց կոչումը ու դիրքը թոյլ չէին տար քաղաքական օրաթերթեր հրատարակել:
 Բայց համոզուած էին ու գիտակից – տպուած գրին ու գրչին աշխարհակալ ոյժին:
 Ունէին սեպհական տպարաններ օտար հողին վրայ: Ինչու օ չգործածէին զանոնք հայ ժողովուրդին բարձրացու-
 մին եւ լուսաւորութեան:
 Ահա այդ տպարաններէն լոյս աշխարհ կու գային շարան-շարան մեր նախնիքներու գրութիւնները, հայոց աւան-
 դական պատմութիւնը, պատմագրութիւնները:
 Կը պակսէր անոնց կենսականը սակայն: Ու այն էր – քննարկումը գիտական:
 Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերը, որ կը գտնուէին գերման իմացական աշխարհին մէջ, կը սնանէին գերման
 մտածողութեամբ, չէին կրնար անտարբեր մնալ անոնց աշխատանքի ոճին, ու չորդեգրէին անոնց գիտական ուղե-
 գիծը մանաւանդ:
 Ու կը զգացուէր այդ օրերուն Հայագիտական Պարբերականի մը պահանջը հրամայական:
 Մխիթարեան Հայրերու համար՝ այդ երէկուան պահանջը շուտով պիտի դառնար իրականութիւն:
 1887:
 «Հանդէս Ամսօրեայ» ուսումնաթերթին թուականը ծննդեան:
 Պարբերականին առաջին քանի մը տարիները պրպտումի, ինքզինքը դառնալու շրջանն էր:
 Այսպէս ասած – մանկութեան տարիներ:
 Որովհետեւ առաջի շրջանին գրուածները միայն մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ չէին, կային նաեւ հոն
 բարոյագիտական, գեղարուեստական գրութիւններ: Ան շուտով գտաւ իր լիութեան տարիքը – զուտ
 Կարճ տեւեց, բարեբախտաբար, մանկութիւնը ուսումնաթերթին: Ան շուտով գտաւ իր լիութեան տարիքը – զուտ
 հայագիտական:
 Երեւոյց գրիչները հսկաներ էին – Այտընեան, Յովնանեան, Գալէմքեարեան, Մէնէվիչեան, Տաշեան:
 Գիտական լոյսին տակ այլեւս կ'ուսումնասիրուէին մեր լեզուն, աշխարհագրութիւնը, պատմութիւնը, մատե-
 նագրութիւնը:
 Հանդէս Ամսօրեայ այնուհետեւ սեփականութիւնը կը դառնար միայն բանասէրներու, պատմագէտներու, գրագէտ
 մասնագէտներու:
 Հին անուններու կողքին կ'աւելնային անուններ նորերուն: Մէկը աւելի հմուտ միւսէն: Մատիկեան, Ակիւնեան,
 Կոզեան, Ոսկեան, Ինգլիզեան, Տէր Պողոսեան եւ շարանը այլ Մխիթարեաններու:
 Հանդէս Ամսօրեան Մխիթարեաններու մենատիրական դաշտը չէր միայն: Այլ կար հոն հայ գիտնականներու հոյլ
 մը բազմապիսի մասնագիտութեամբ: Սարուխան, Խալաթեան, Արոնց, Կիւլէսեան, Աճառեան:
 Ինչպէս եւ միջազգային համբաւի տիրացող օտարաշուրթ հայագէտներ: Մառ, Կարրիէր, Հիւբշման, Մէյն,
 Մարկուարտ, Սրտչիգովսկի, Պտուկեան:
 Հանդէս Ամսօրեայի հարիւր տարուան խուզարկումներու, պեղումներու, քննարկումներու ծիրը անհուն է:
 Նախ – կ'ընդգրկէ հայ բնաշխարհը իր պատմական սահմաններուն մէջ:
 Ապա – հայ ժողովուրդը Հայաստանի եւ ի սփիւռոս աշխարհի:
 Ու այս երկու նուիրականութիւնները՝ բնաշխարհ եւ ժողովուրդ, իրենց մէջ ինչ հոգեկան եւ մտաւոր արժէքներ կը
 բովանդակեն, իրեն համար սրբազան նիւթեր են:
 Քննարկած է հայ դասական լեզուն իր ոսկեդարեան շրջանով, ռամկօրէն հայերէնը, արդի աշխարհաբարը,
 գաւառաբարբառները:
 Պեղած է մեր ազգին պատմութիւնը իր նախապատմական շրջաններով, հայ եկեղեցին իր ծագումով, իր
 հաւատալիքներով, իր կանոնադրութիւններով, իր երեւելի հայրապետներով, իր վերիվայրումներով վերջապէս:
 Մանրակրկիտ ուսումնասիրուած է մեր մատենագրութիւնը իր ինքնագիր թէ թարգմանական երկերով, մեր ման-
 րանկարչութիւնը, առակները, բժշկական գործերը, միջնադարեան տաղասացները:
 Վկայ «Ազգային Մատենադարան»ի աւելի քան երկու հարիւր եւ երեսուն հատորները, ուր մէկտեղուած կը գտնէք
 Հանդէս Ամսօրեայի մէջ երեւոյց հարիւր տարիներու բազմապիսի եւ բազմաբեղուն հունձքը:
 Փէտտէր՝ այդ օտարազգի գիտնականը իրաւացիօրէն հաստատե՛ր էր, – Եւրոպական հայագիտութիւնը եւ հայ
 մտքի եւրոպականացումը 200 տարի յապաղած պիտի ըլլար առանց Մխիթարեաններուն:
 Ուրեմն, պատիւ եւ յարգանք Հանդէս Ամսօրեայի՝ այդ հայագիտութեան ալեւոր ՆԱՀԱՊԵՏԻՆ . . . :